

Píseň: S31 - Úterý končí středou+ **modlitba;** **Čtení:** Gn 1, 1-8

Milí přátelé,

na posledním setkání jsme hovořili o stvoření světla. S tím souvisí také oddělení tmy od světla a tak nastolení řádu v chaosu světa. Dotkli jsme se, jakým způsobem již úvod biblického příběhu ironizuje zejm. babylónský kult a ukazuje specifika židovství (a posléze křesťanství).

Také jsem zdůraznil, co jsme možná čekali, že uslyšíme i dnes: Světlo i svět jsou dobré.

Vody a moře

Pozorný čtenář však zachytil, že druhý den neobsahuje žádné hodnocení. Což u vod jakožto symbolu moří, oceánů a „propastné tůně“ je v pohledu starozákonního Israelce pochopitelné.

Voda se ve SZ objevuje 580x - tedy velice často, vzhledem k jejímu omezenému výskytu v izraelské oblasti. Proto je Hospodin opakovaně popisován jako ten, který dává padat dešti ve správný čas (Lv 26, 4; Dt 28, 12), otevírá vody soudu (při potopě - Gn 7, 17-20) a také je uzavírá. Podřízeny jsou mu však také řeky a studně (v mytologiích a zejm. lidové zbožnosti často mají své „strážce“ či božstva; Nu 24, 6; Gn 16, 14 atd.).

Pokud tedy Hospodin první den stvořil světlo bez zdroje a určil tím také základní řád světa, druhý den podřizuje své moci to nejzákladnější pro život a zároveň tu děsivě neovladatelnou přírodní sílu - vodu.

Dodejme však, že voda není (a nikdy nebyla) v příběhu stvořena. Od počátku je nějak přítomna a Hospodin tyto (dodnes!) člověku spíše nedostupné oblasti moří a oceánů rozděluje a podřizuje své vůli. Proto jsou Abrahamovo i Izákovo kopání studní a spory o ně tak důležitými příběhy - v oblasti, kde bylo vláhly velice málo.

Hospodinova vláda nad vodami (nad i pod oblohou!) je opakovaně připomenuta např. v příběhu potopy, při přechodu Rudého moře, při přechodu Jordánu atd. Alegorickým výkladem: Voda je základ života. Vodu dává a odebírá Bůh. Bůh je základem a dárce života. A vládcem nad veškerým životem i jeho zdrojem.

Avšak v metaforickém významu mají v Bibli (i v NZ!) vody ambivalentní význam. Na jednu stranu jsou domovem livjátana a behemóta, říší demonů a zlých sil, na druhou stranou jsou také „vodami života“, jak v SZ (Jr 2, 13; Ž 42) i NZ (Zj 21, 6). Metaforika vody je velice široká a hluboká: Užívání sexuálního potěšení s manželkou je jako „pití živé vody“ (Př 5, 15; Pís 4, 15), naopak s cizí ženou/prostitutkou jde o „pití ukradených vod“ (Př 9, 17). Moře a vody jsou náznakem Božího poznání (Iz 11, 9), zároveň je smrt „rozlitím vody“ (2Sam 14, 14). Nebezpečí je přirovnáváno k velkému množství vody (2Sam 22, 17) nebo k hlubokým vodám (Ž 69, 3).

V mnohém asi rozumíme. Ambivalence vody v hmatatelném i symbolickém významu je dobře srozumitelná každému¹. Hluboká voda je nebezpečná, stejně jako její přívaly. Ale když je vody málo, je to snad ještě horší. Bez vody člověk umírá během několika dnů. Příliv vln dokáže spláchnout národy a nejpevnější lidské stavby, a zároveň bez deště nic nevyroste, bez vody nic nepřežije.

Vody v podobě moře jsou pak v Bibli většinou symbolem potenciálního, až démonského či ďábelského, nebezpečí². Proto ve Zj 21, 1 pomínou první nebe (v dnešním oddíle stvořené!) a první země a jsou stvořeny nové - ale moře již vůbec nebude. Což je možná zklamání pro každého, kdo rád jezdí na dovolenou k moři a ví, jak nádherné moře je.

¹ Opět se jedná o antropologickou konstantu - nebezpečí vody i její nezbytnosti rozumí každý člověk. Že by Hospodin tvořil, co je srozumitelné všem? Že by již první příběh Bible chtěl být srozumitelný všem?

² Dobře to vystihuje např. Mircea Eliade: Pojednání o dějinách náboženství; hezky pak shrnuje i mnou zmíněné např. bakalářská práce Symbolika vody v křesťanství a islámu Adély Bajerové při FF UK

Nápadné napříč Bibli také je, že „vody živé“ - tedy dobré, pozitivní - jsou vody tekoucí. Naopak vody stojaté zatuchávají, páchnou a jsou bažinou, v nichž člověk nachází smrt (např. Ez 47, 1-12).

A zdůrazněme poslední, abychom se do Boží zvěsti ponořili skutečně hluboko: Je to voda, čím se člověk ve starozákonním pohledu může očistit - nejen hygienicky, ale zejména rituálně! Tedy od svých vin a hříchu vědomého i nevědomého. Snad s narážkou na návrat do „původního“, rajskeho stavu?

Stačí to?

Avšak nic z toho se nezdá být dostatečným důvod pro absenci onoho refrénu: „A Bůh viděl, že... je dobré.“ Proč tedy není rozdělení vod vnímáno jako dobré?

Názory se různí. Někteří vykladači zdůrazní, že jde skutečně o to, jak starověký obyvatel Israele vnímal vodu, zejména pak moře. Totiž jako nebezpečný element. Zde doplňme, že v Israeli se nachází také Mrtvé moře, jak se svou nadmořskou výškou tak salinitou. I v tomto pohledu rozumíme, ačkoli musíme přiznat, že je škoda, jak moc se do všeho plete lidská tradice vzniklá z velice omezeného a sobeckého lidského úhlu pohledu³.

Jiní vykladači poukazují na detail, který vyplývá zejm. ze 7. verše: Oddělením vod skrze nedosažitelnou a úchvatnou klenbu natolik, že „vody nad klenbou“ neprotékají, znamené také stejně pevné a nepřekonatelné oddělení země od nebes. Přičemž i tento výklad ukazuje na problém lidského vnímání a nakolik je jím biblický text ovlivněn. Protože pro nás je nebe nedosažitelné, musí být nebesa („božská sféra“) a země („časný svět“) stejně nepřekročitelně rozděleny.

³ Přičemž při domyšlení dnešního oddílu zjišťujeme, že „nebesa“ a „nebesa nebes“ jsou vlastně plná vody, v představě starozákonního Israelce. Proč jsou tedy vnímány vody pod námi jako zlé a nebezpečné - když jde o stejné vody? Snad z představy, že pod světem je hádes, „podsvětí“? Ale ani tam se nelze skrýt před Bohem... Tak se ukazuje hloubka vlivu lidského vnímání na formulaci i kanonických textů, která přináší někdy i nerozřešitelná napětí uvnitř Písma.

Myslím, že oba výklady mají pravdu. Nebesa jsou pro nás nedosažitelná, neboť je to jen světlo (první den!) rozptylující se o zemskou atmosféru. V symbolice Božího království o to více. Vody pod námi zůstávají nebezpečím velikým, v mnohém jsou dodnes neprozkoumány jak „hydrograficky“ tak v ohledu živočišných druhů⁴.

Tak je snad pochopitelné, proč je z lidského (nebo pro lidský?) pohledu starozákonního Israelce správné, že u tohoto dne není uvedeno, že „šlo o něco dobrého“. Vždyť my tak toužíme, abychom měli dostatek vody. Tak toužíme, abychom žili v Božím království. Často tak moc, že nevidíme, kolik z něho Hospodin nechává prosakovat do časného světa...

Stvoření vody

Předchozí oddíl také ukazuje, proč voda není v příběhu nikdy stvořena. Pokud jsou moře a oceány (vody pod světem, vody podsvětí) sídlem zlých sil a dokonce jejich zdrojem - Pelištejci, úhlavní nepřátelé Israelců, přišli „z moře“! - pak je nemohl „stvořit“ Bůh.

Čímž se opět projevuje lidová zbožnost různých mytologií. Nakolik biblický příběh překračuje stín lidské zbožnosti a mytologie, natolik jí však sama zůstává. Kdyby Hospodin stvořil i vody, to by byla teprve síla! Avšak asi chápeme, proč by takovýto kanonický text byl pro židy 6. století nepřijatelný, ba dokonce nepochopitelný...

Na druhou stranu „rozdělení“ vod je zkrocení jakéhosi původního oceánu (připomeňme, že ani my si neumíme představit stvoření z ničeho!). Tedy že mu Hospodin dal řád, stejně jako když první den stvořil světlo. Tedy že starozákonní pisatelé šli tak daleko ve svých kanonických tvrzeních, nakolik to bylo pro ně možné. A díky inspiraci Duchem zároveň zanechali další „hlubiny“ zvěsti pro další, snad otevřenější, generace.

⁴ Odborníci odhadují, že se v hlubinách oceánů skrývá ještě násobně víc živočišných druhů, než kolik jsme jich zatím alespoň částečně poznali a kategorizovali. Srv. například Vácha, Marek: Tvář v tvář Zemi, 2016

Zřejmě si tedy starověký Israelec představoval vznik světa jako stvoření nebes a země (Gn 1, 1!) v prostoru, který byl do té doby pouze „velkou bublinou“ chaotického praoceánu. Do velké míry jde o představu opět se shodující s moderními teoremi vývoje naší planety i vesmíru. Jen je „absence času a prostoru“ definována jako „chaotický praoceán“.

Dodejme také, že právě nad vodami se vznáší duch Boží v Gn 1, 2 - tedy již od počátku „vládne nad“ touto prasilou Hospodin.

Tím vším i dalším tedy padá jakákoli opora pro tvrzení, že „svět vznikl tak, jak je to napsáno v Bibli“. Hlasatele tohoto historického kreacionismu si ani ty první verše pořádně nepřčetli. Odmítejme tedy tento tzv. historický kreacionismus jako nepoučený a nerozumějící ani Bibli, ani světu.

Nebesa a klenba

Avšak nedovolme vodám strhnout na sebe celou pozornost. Druhý den byl stvořen také jeden z nejkrásnějších fenoménů naší planety: Nebeská klenba. Už jsem částečně zmiňoval, že klenba je rozdělením základní „prahmoty“ či „prasíly“ a tím také oddělením zemské sféry od božské. Avšak zároveň tím vzniká ta fascinující modř, která někdy až pubertálně-romanticky rudne a jindy nám zcela mizí z dohledu a ukazuje nekonečný vesmír.

Neboli: I starověký člověk měl zkušenost hvězdné oblohy. Dokonce asi lepší a častější než člověk moderní. Tak starověký člověk viděl, že tato „oddělující klenba“ pravidelně mizí a tak odhaluje, co přes den skrývá (právě díky světlu - určitě je dobré?) - božskou sféru hvězd, galaxií a nekonečného vesmíru.

Řečeno biblickým jazykem: Každou noc mohl Hospodinův věrný nahlížet do krásy, věčnosti a nekonečnosti božské sféry, do Božího království v podobě hvězdné oblohy. Dodnes tento pohled uchvacuje, probouzí fantazii a láká. Opět po celém světě. Zřejmě je symbolika Bible skutečně mmohem srozumitelnější, než se zdá... Vždyť kdo nesnil o překonání nebeské báně, o cestování mezi hvězdami noční oblohy? Kdo při pohledu na hvězdnou oblohu suše oznámí „to je nuda“?

Hebrejština pak „nebesa“ jako „druh vody“ drží i jazykově. Voda ve smyslu moře se řekne „majim“, nebesa jsou „šamajim“. Přičemž hebrejské „šam“ znamená „tam“. Nebesa tedy každému, kdo zná hebrejštinu, vždy připomínají moře - a obráceně! Jako bychom říkali „moře“ a „moře-tam“.

I teologicky asi opět rozumíme: Vody pod světem i nad světem jsou přece dodnes sférou, v níž si člověk sebou není moc jist (podobně také na horách!). Obě sféry jsou si tedy velice podobné, protože v nich si nemůže hrát na to, že nepotřebuje Boha.

Závěr

Moře pod námi (majim) i nad námi (šamajim) jsou tedy svrchovanou božskou sférou. V nich je člověk vydán Bohu na milost a nemilost. Nemůže si ani ve vesmíru, ani v letadle, ani na moři „dělat co chce“, jak to člověk rád dělá na souši.

Čímž jsou už jazykově i ty neprávem demonizované mořské vody přeznačeny do dobrého Božího služebníka (jediný rozdíl je v lokalitě - i jazykově!). Tak je i ta prasla a prahmota všech mytologií⁵ podřízena Hospodinu Stvořiteli (narozdíl od Nilu!). Čímž se stává zdrojem života, očisty a radosti. Avšak, pokud se člověk vzpírá Bohu (= hřeší), pak se nemůže divit, že se potká se stejnou silou, jakou je běsnící moře.

Ani moře a vody, jakkoli nezbytné pro život, nejsou Bohem. A nemají být ani bohem. Jsou služebnice Boha bohů, prostředím pro život a plodem Hospodinovy milosti. Stejně jako světlo. Obojí pak pod svou „hladinou“ skrývá netušené obzory, krásy a hloubku.

Píseň: S256 - Apoštolská + Modlitba Páně
Rozhovor

⁵ Kenaanský Yam, egyptský Hapi (spojen s Nilem) / Anuket / Neftys / Nu, řecký Achelus či Aegeon, německý Aegir, slovanské rusalki nebo Omutnitsa a mnoho dalších...